

*І. А. Артеменко,
аспірант кафедри макроекономіки та державного управління,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ*

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ІНВЕСТИЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

*I. Artemenko,
postgraduate student, macroeconomics and public administration department,
Kiev national economic university named after Vadym Hetman, Kyiv*

THE INFLUENCE OF TRANSFORMATION PROCESSES ON INVESTMENT ENVIRONMENT

У статті розглянуто категорію "інвестиційне середовище" та особливості її формування в Україні. Проаналізовано статистичні дані та рейтингові показники оцінки інвестиційного середовища України.

In the article was revealed the category of "investment environment" and features of its formation in Ukraine. Analyzed statistics and indicators for assessing the investment rating of Ukraine.

Ключові слова: інвестиційне середовище, інвестиції, прями іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, трансформаційні процеси.

Key words: investment environment, investment, foreign direct investment, investment climate, transformation processes.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний цивілізаційний розвиток характеризується новими трансформаційними викликами, що обумовлені інноваційно-технологічною революцією, загостренням міжкраїнової боротьби за доступ до енергетичних ресурсів, до товарних та інвестиційних ринків на глобальному рівні. Підприємницьке та інвестиційне середовище є засадною передумовою реалізації підприємницької мотивації та інвестиційних ризиків при ухваленні економічних рішень суб'єктами господарювання. Політична та економічна нестабільність, що супроводжує трансформаційні процеси в Україні за останні два десятиліття, негативно впливає на привабливість інвестиційного середовища. Інвестиційне середовище формується під впливом багатьох факторів: економічних, соціальних, політичних, культурних та інституційних, які й визначають ресурсне, правове та мотиваційне забезпечення інвестиційної діяльності. Активна інвестиційна політика неможлива без створення вище зазначе-

них передумов. Дослідження причинно-наслідкових зв'язків у контексті впливу трансформаційних процесів на інвестиційне середовище дозволяє виокремити необхідний напрям дій державної інвестиційної політики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вплив трансформаційних процесів на інвестиційне середовище досліджували О. Бондарь, О. Верченко, Я. Жаліло, І. Малий, О. Пасхавера, А. Пересада, І. Розпутенко, О. Рябченко, В. Юрчишин. Про те в умовах економічних, соціальних і політичних змін постає потреба в подальших дослідженнях щодо оцінки інвестиційного середовища та знаходження головних факторів, що на нього впливають.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданням статті є виокремити складові трансформації економіки та дослідити їх вплив на інвестиційне середовище в Україні.

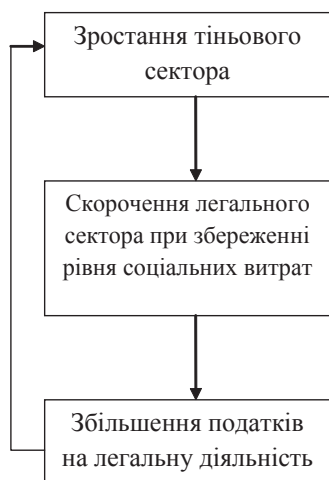

Рис. 1. Хибне коло позалегалності

Рис. 2. Наслідки хибного кола позалегалності

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інвестиційне середовище можна визначити як сферу взаємодії суб'єктів інвестиційного процесу, умови якої формуються взаємодією соціальних, правових, організаційних, економічних, фінансових, екологічних, інституціональних, техніко-технологічних, інформаційно-інтелектуальних, духовно-моральних та національно-етнічними чинників, функцією яких є формування вільного доступу до економічних ресурсів та ринків збуту товару та послуг. Крім того, фіскальна та фінансова політики повинні сприяти мотиваційної активності підприємницької діяльності, заохоченню бізнесменів до капіталізації економіки, тобто до перетворення заробленого доходу в подальші інвестиції.

Інвестиційне середовище — це єдине ціле із чітко визначеним синергетичним результатом функціонування, який залежить від співвідношення різних складових, що не є їх простою сумою. Результат взаємодії складових інвестиційного середовища залежить від сили його опору. В економічній теорії і господарській практиці поняття опору інвестиційного середовища не застосовується, хоча за впливом на ефективність інвестиційного процесу заслуговує на окреме дослідження [1, с. 48—50].

Ринок інвестиційних ресурсів відображає активність інвестиційного середовища. Крім цього, весь комплекс чинників, що визначають інвестиційний клімат, можна поділити на три групи:

1. Інституційні: внутрішня і зовнішня політична стабільність; національне законодавство в цілому і політика держави щодо іноземних інвестицій; господарське і фінансове право; міцність державних інститутів; наступність політичної влади; ступінь державного втручання в економіку, тіньова економіка, корупція тощо.

2. Економічні: загальна характеристика економіки; місткість внутрішнього ринку; податки і тарифи; контрактне право; характеристика банківської системи та її послуг; стабільність національної валюти; динаміка інфляційних процесів; вартість та якість робочої сили; якість ринкової та інвестиційної інфраструктури; інформаційне забезпечення; доступ до ринків факторів виробництва тощо.

3. Соціально-психологічні: соціальний рівень розвитку суспільства і соціальні умови; рівень кваліфікаційної підготовки робочої сили, ступінь національної згуртованості суспільства, активність населення [2, с. 17].

Дані чинники формують інвестиційне середовище країни та ступінь її інвестиційної привабливості.

Разом з тим поділ господарської системи на легальну і позалегалні сфери негативно впливає на економічний розвиток в цілому, адже відбувається зниження загальної продуктивності праці, скорочуються обсяги інвестицій у реальне виробництво, податкова політика стає неефективною та виникають інші макро- і мікро-економічні проблеми, що знову ж таки приводять суспільство до розуміння необхідності удосконалення інституціональної структури [3, с. 143] (рис. 1, 2).

Варто особливо підкреслити, що відсутність легально зафіксованих прав власності призводить до неефективного використання ресурсів неопіційними підприємцями. Інституціональна економіка акцентує увагу на тому, що капітал потребує таких процесуальних дій, які не настільки збільшують активи, скільки надійно захищають права власності на майно. Тому у розвинених країнах перетворення активів у капітал відбувається за такою схемою:

1. Державою або суспільством призначаються інституції, що є найкориснішими для визначення властивостей активів і їхнього збереження.

2. Дані інституції фіксують інформацію про власність і власників у вигляді відповідних бухгалтерських книг або інших інформаційних носіїв.

3. Зазначені інституції при необхідності забезпечують надання загальноприйнятих документів про право приватної власності.

Головними факторами, що негативно вплинули на інвестиційне середовище в Україні є політична криза, повільне реформування економіки, анексія АРК, воєнні дії на сході, бюрократизація влади. Дані фактори підвищили ризики для інвесторів та зменшили інвестиційну привабливість країни в цілому.

Крім того, досить потужним чинником, який впливає на інвестиційне середовище залишається корупція, яка скорочує співвідношення обсягу інвестицій до ВВП й таким чином сповільнює економічне зростання. Прозорість управлінських рішень, політична стабільність, проведення реформ, захист іноземних інвесторів на законодавчому рівні допоможе збільшити інвестиційні надходження лише в довгостроковому періоді. Адже в Україні достатньо довгий час панували корупціонери та розвивалася тіньова економіка.

Стримують формування інвестиційного середовища також невизначеність пріоритетів ринкового трансформування економіки та непрозорість процесів приватизації [4, с. 73—79]. Незавершеність приватизації відволікає підприємців від формування власної бізнес-стратегії так як політична та економічна активність українського суспільства зосереджується на боротьбі за отримання означених об'єктів.

Важливим напрямом впливу приватизаційних процесів на інвестування є більша можливість залучення іноземних інвестицій. Переважна більшість інвесторів звикла працювати в цивілізованому ринковому середовищі і при виборі об'єкта інвестування віддає перевагу приватизованому сектору економіки [2, с. 29].

Для оцінки інвестиційного середовища в Україні слід розглянути дані щодо прямих іноземних інвестицій, оскільки їх зміна є індикатором інвестиційної привабливості. Обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) станом на 1 липня 2015 року в Україні, у вигляді акціонерного капіталу 42,85 млрд дол. США., що на 4,3%, більше, ніж у попередньому кварталі. Станом на 1 жовтня 2015 року даний показник становив 43,9 млрд дол. США. Збільшення інвестицій було пов'язано з стабілізацією курсу гривні.

Частка інвестицій із Росії в третьому кварталі 2015 року зростає з 6,3% до 6,7%, з Нідерландів — з 11,9% до 13%, тоді як частка інвестицій з Німеччини зменшилася з 12,8% до 12,4%, із Кіпру — з 28,6% до 27,7% [5].

У 2013 році ПІІ в Україні збільшилися на 2,86 млрд дол. США, в 2012 році — на 4,13 млрд дол. США. Іноземні інвестори в 2013 році вклали в українську економіку 5,677 млрд дол. США, вилучили 2,845 млрд дол. США, в 2012 році вклали 6,013 млрд дол. США, вилучили 1,256 млрд дол. США [5].

На сьогодні, значення інвестиційного клімату України, за даними Європейської Бізнес Асоціації у 4 кварталі 2015 року становить 2,57, що є негативним показником. Порівнюючи з минулими роками то у 2014 році відповідний показник становив 2,5, у 2013 — 1,81, у 2012 — 2,12 [6]. Оцінювання відбувається за п'ятибальною шкалою за результатами оцінок 82 керівників компаній-учасниць ЄБА.

Враховуючи дані державного комітету статистики України та рейтингові показники оцінки інвестиційного середовища України, можна відзначити негативні зміни економіки України і зростання ризиків для інвестування. Проте залишаються деякі галузі, в які постійно інвестують такі, як сільське господарство та металургія.

Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в Україні залишається питанням стратегічної важливості, від реалізації якого залежать динаміка соціально-економічного розвитку та можливість модернізації національної економіки.

Для збільшення інвестиційної привабливості країни необхідно вирішити ряд проблем:

1. Потрібно привернути увагу вітчизняних та іноземних інвесторів до окремих сфер та видів господарської діяльності, розкривши їх привабливість для потенційних інвесторів шляхом надання детальної їх характеристики та перспективного плану розвитку.

2. Необхідно удосконалити організаційне, інфраструктурне та інформаційне забезпечення для здійснення інвестиційної діяльності.

3. Слід уживати заходів щодо сприяння підприємствам у залученні фінансових ресурсів, що допоможе активізувати модернізацію та технічне переоснащення підприємств металургійного, машинобудівного, енергетичного та хімічного комплексів, які є основою формування ВВП країни.

4. Потрібно провести інвентаризацію та обстеження земельних ділянок, які можуть бути використані в реалізації інвестиційних проектів з розробкою відповідних паспортів, що включають грошову оцінку таких ділянок і вимоги щодо їх цільового використання.

5. Потрібно вживати заходів щодо надання інвесторам відповідно до чинного законодавства гарантій від інвестиційних ризиків.

6. Останнім часом постає необхідність упровадження інститутів венчурного фінансування, тобто створення та розвитку перспективних компаній з метою швидкого примноження початкового внеску (засновницького внеску до статутного капіталу) та подальшої його реалізації за ринковою вартістю.

7. Доцільним є сприяння збільшенню обсягів інвестування в діяльність з виробництва, зберігання, переробки та доведення кінцевої продукції до споживачів [7, с. 39].

Через постійні політичні та економічні зміни економіку України неможливо назвати стабільною, а високі ризики є чи не найбільш негативним фактором при прийнятті рішень для інвесторів. Держава повинна, спираючись на проведенні дослідження, заздалегідь прогнозувати негативні явища від трансфор-

маційних процесів та їх корегувати, викоринити корупцію та розробити чітку державно-інвестиційну політику, яка буде вигідною для всіх суб'єктів інвестиційної діяльності.

ВИСНОВКИ

Інвестиційне середовище в Україні, на даний час, характеризується низкою політичних та економічних складових, які формують ризики як для вітчизняних, так і до іноземних інвесторів. До таких слід віднести: невизначеність ведення війни на сході та територіальної цілісності, тотальну корупцію та зловідомі опортуністичну поведінку українських "бізнесменів" та "політичною елітою", незахищеність прав приватної власності в частині гарантування державою та суспільством привласнення зароблених доходів в короткостроковому та довгостроковому періодах.

Література:

1. Мартиненко В. Інвестиційне середовище в перехідній економіці України // Вісн. НБУ. — 2001. — № 12. — С. 48—50.
2. Малий І.І. Іноземні інвестиції: Зарубіжний досвід стимулювання. Шляхи залучення в економіку України. — К.: НДФІ, 1991. — 45 с.
3. Де Сото Э. Загадка капітала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире. — М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 2004. — 272 с. — С. 143.
4. Харламова Г.О. Оцінювання привабливості об'єктів інвестування / Г.О. Харламова // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 9. — С. 73—79.
5. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. European Business Association (2015), "Індекс інвестиційної привабливості". — Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/uk/about-eba/indices/investment-attractiveness-index>
7. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми / О.М. Алімов, О.І. Амоша та ін.; за заг. ред. В.І. Ляшенка; ІЕП НАН України, КПУ. — Запоріжжя: КПУ, 2014. — 798 с.

References:

1. Martynenko, V. (2001), "Investment Environment in the Transition Economy of Ukraine", *Visnyk NBU*, vol. 12, pp. 48—50.
2. Malyy, I. (1991), *Inozemni investytsii: Zarubizhnyj dosvid stymuliuвання. Shliakhy zaluchennia v ekonomiku Ukrainy*. [Foreign investment: Foreign stimulating experience. Ways involvement in the economy Ukraine], NDFI, Kyiv, Ukraine.
3. Hernandez de Soto (2004), *Zahadka kapytala. Pochemu kapytalizm torzhestvuet na zapade y terpyt porazhenye vo vsem ostal'nom myre*. [The Mystery of Capital. Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else], ЗАО "Olymp-Byznes", Moscow, Russia.
4. Kharlamova, G. (2008), "Evaluation of investment appeal of objects", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 9, pp. 73—79.
5. Government committee of statistic of Ukraine. Access: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. European Business Association (2015), "EBA Investment Attractiveness Index", available at: <http://www.eba.com.ua/uk/about-eba/indices/investment-attractiveness-index> (Accessed 24 February 2015).
7. Alymov, A. Amosha, O. (2014), *Pershyj etap modernizatsii ekonomiky Ukrainy: dosvid ta problemy*, [The first phase of the modernization of Ukraine's economy: experience and problems], ІЕП НАН України, Zaporizhzhia, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2016 р.